

RESTAURAREA UNUI VÂRF DIN FILDEȘ DESCOPERIT ÎN ANUL 2004 LA PIATRA NEAMȚ – POIANA CIREȘULUI, JUDEȚUL NEAMȚ

DANIELA IAMANDI

Complexul Național Muzeal „Curtea Domnească”, Târgoviște
iamandi_daniela@yahoo.com

Cuvinte cheie: restaurare, consolidare, reconstituire, plombare, integrare cromatică

Keywords: restoration, consolidation, reconstitution, filing, chromatic integration

Descoperit în urma cercetărilor arheologice efectuate în anul 2004, la Piatra-Neamț – Poiana Cireșului, județul Neamț, vârful din fildeș face parte din categoria obiectelor de artă mobilă, atribuit epigravetianului II¹, aparținând colecției de faună a Universității „Valahia” din Târgoviște, Facultatea de Științe Umaniste, aflată sub atenta coordonare a domnului profesor universitar dr. Marin Cârciumar.

Din motive care urmează să fie prezentate pe larg în acest articol, piesa, descoperită în anul 2004, a ajuns să beneficieze de etape de conservare și restaurare propriu-zise abia în anul 2009, ca urmare a producerii unor importante degradări la nivel structural. Istoricul acestora va fi exemplificat în continuare.

La scurt timp de la decopertarea *in situ*, vârful de fildeș a suferit o puternică deshidratare ca urmare a depozitării incorecte, fenomen care a determinat cristalizarea sărurilor la suprafața piesei și ruperea acesteia în șase fragmente (Pl. I/1). Întrucât echipa de cercetare, la vremea aceea, nu avea în componență un specialist în conservarea acestei categorii de bunuri de natură organică, s-a optat pentru transportarea piesei la laboratorul Muzeului Național de Istorie și Arheologie din Piatra-Neamț, unde, deși nu exista un specialist în acest domeniu, acesteia i-au fost aplicate măsuri de intervenții minimale, mai exact: îndepărtarea crustei calcaroase de pe întreaga suprafață și lipirea fragmentelor (rezultate în urma rigidizării structurale și a manipulărilor defectuoase) (Pl. I/2a-b). La preluarea piesei de către domnul profesor M. Cârciumar, aceasta nu a fost însoțită de o fișă de restaurare, pentru a se cunoaște cu exactitate tipul de intervenții aplicate și materialele folosite la restaurarea vârfului. Pe baza imaginilor arhivate și a unei analize vizuale atente, am constatat că adezivul folosit la lipirea fragmentelor a fost poliacetatul de vinil, care nu a conferit piesei rezistența necesară pentru a face față multiplelor manipulări la care a fost ulterior supusă. Datorită operațiunilor incomplete și parțial inadecvate, pe suprafața vârfului au rămas zone în care se pot observa prezența depunerilor de carbonați. Piesa nu a beneficiat de nicio consolidare structurală, procesul de degradare continuând și ducând la desprinderea și pierderea iremediabilă a unor mici porțiuni din suprafața acesteia (Pl. I/3a-b). Cum era de așteptat, la scurt timp de la prima intervenție s-a produs și desprinderea fragmentelor dintr-una din zonele lipite, ceea ce l-a determinat pe domnul profesor M. Cârciumar să solicite o nouă intervenție de urgență asupra piesei, așa încât aceasta să nu sufere și alte pierderi importante.

Pentru a înțelege importanța aplicării în regim de urgență, chiar din momentul descoperirii piesei, a unor tratamente menite să consolideze structura artefactelor din

¹ Safta Iamandi 2013, p. 144.

fildeș, considerăm că sunt necesare a fi cunoscute o serie de caracteristici ce țin de natura acestui tip de material.

Din punct de vedere anatomic, defensele sunt incisivii superiori ai mamutului. Aceștia au fost folosiți continuu în exprimările artistice încă din antichitate, în ciuda naturii lor vulnerabile. Fildeșul este alcătuit din trei țesuturi: dentina, cementul și emailul². Comparativ cu celelalte materiale similare (os, corn), fildeșul se deosebește de acestea atât prin compoziția chimică, cât și prin structura sa densă. El poate proveni de la mai multe specii de mamifere, terestre sau acvatice, fosile sau de vârstă holocenă (hipopotam, cașalot, focă etc.), însă cel de mamut prezintă o structură compactă, care favorizează fasonarea prin raclaj sau abraziune, ducând la obținerea unor forme complexe. Structura stratificată concentric provoacă însă fracturi prin deshidratare³, determinând multiple desprinderi lamelare.

A. M. Vaccaro pune în evidență preocupările unui număr tot mai mare de specialiști privind importanța care trebuie acordată măsurilor de conservare preventivă pe șantier „[...] ce se face sau ce nu se face din momentul în care obiectul sau structura începe să apară în stratul arheologic este decisiv pentru supraviețuire, mai mult decât intervenția în laborator și tratamentele aplicate”⁴. Acțiunile din această etapă trebuie efectuate prin prisma unor principii a căror cunoaștere obligatorie va reduce impactul alterărilor determinate de caracteristicile noului mediu în care vor fi plasate materialele recent descoperite.

În general, măsurile de conservare a artefactelor din faza decopertării au un caracter de urgență. Pierderea bruscă a umidității poate determina modificarea formei și a structurii pieselor osteologice, impunând în consecință intervenții de urgență. Operațiunile de manipulare a obiectelor se vor realiza cu o deosebită grijă, atenție și profesionalism. Indiferent de natura și starea piesei, se va ține seama de gradul de fragilitate al acesteia și de contextul descoperirii. Etapele care îi succed decopertării (examinarea, fotografierea, localizarea topografică, prelevarea etc.), se vor executa cât mai repede cu putință, astfel încât adaptarea obiectului la noile valori ale temperaturii și umidității să se facă treptat, sub control și într-un spațiu special amenajat⁵.

Cunoscând pe deplin toate aceste informații valoroase, s-a trecut la salvarea și remedierea formelor de degradare cu care se confrunta vârful de fildeș descoperit în anul 2004. Starea precară de conservare a piesei a impus aplicarea unui consolidant menit să crească rezistența mecanică a acestuia. Cum în această fază în care fragmentele erau lipite, având depuneri de carbonați, consolidarea nu se putea face prin impregnare, s-a optat pentru picurarea cu o pipetă, de capacitate mare, a unei soluții de Paraloid B 72, având o concentrație de 5%, diluat în acetat de etil. Întrucât adezivul folosit la lipirea fragmentelor era poliacetatul de vinil, care s-a dovedit a nu fi o soluție de durată, pentru îndepărtarea acestuia s-au folosit comprese locale cu apă caldă. Pentru a avea un control asupra întregii piese, în vederea îndepărtării depunerilor de carbonați, s-a trecut la lipirea tuturor fragmentelor cu soluție de Paraloid B 72, de 10%.

Depunerile aderente erau într-un procent mai mare doar pe una dintre fețele vârfului, pe a căror suprafață s-a acționat printr-o abraziune controlată, folosind freze dentare, de mare finețe, atașate micromotorului, programat la 15 rotații/minut,

² Christensen 1999, p. 18.

³ Beldiman 2007, p. 60.

⁴ Vaccaro 1984, p. 7.

⁵ Trohani, Ivanovici 1981, p. 172.

operațiunea fiind vizualizată prin intermediul unei lămpi cu lentilă și lumină fluorescentă.

Zonele lacunare, existente pe întreaga suprafață a piesei, au fost completate prin plombare cu o pastă constituită dintr-o pulbere din fildeș arheologic în amestec cu rășină Codez 100. După uscare, surplusul de pastă s-a îndepărtat tot printr-o abraziune controlată, ceea ce a permis aducerea zonei completate la nivelul suprafeței originare a piesei. Astfel că, după mai bine de 50 de ore de lucru intensiv, vârful din fildeș a fost adus într-o stare bună de conservare, a cărei stabilitate și rezistență crescută permite manipularea și studierea acestuia fără alte riscuri (Pl. I/4a-b).

La finele anului 2013, pe data de 20 decembrie, în cadrul Complexului Național Muzeal „Curtea Domnească” din Târgoviște, s-a deschis Muzeul Evoluției Omului și Tehnologiei în Paleolitic, unde, într-un context muzeal adecvat, piesa se află etalată alături de celelalte artefacte descoperite de-a lungul anilor în urma cercetărilor arheologice desfășurate la Piatra Neamț – *Poiana Cireșului*, județul Neamț.

Bibliografie

Beldiman 2007	– C. Beldiman, <i>Industria materialelor dure animale în preistoria României</i> , București, 2007.
Christensen 1999	– M. Christensen, <i>Technologie de l'ivoire au Paléolithique supérieur. Caractérisation physico-chimique du matériau et analyse fonctionnelle des outils de transformation</i> , BAR (S), 751, Oxford, 1999.
Safta Iamandi 2013	– D. Safta Iamandi, <i>Conservarea și restaurarea materialelor dure de origine animală din unele așezări paleolitice și neo-eneolitice din România</i> , Târgoviște, 2013.
Trohani, Ivanovici 1981	– G. Trohani, D. Ivanovici, <i>Posibilități actuale de conservare și transport a obiectelor descoperite pe șantierele arheologice</i> , în <i>CCRPM</i> , 1, 1981, p. 172-175.
Vaccaro 1984	– A. M. Vaccaro, <i>Archeologie de fouille et conservation: limites et domaine d' intervention, respectivement de l' archeologue et du restaurateur</i> , în <i>Proceedings Symposium „Preventive Measures During Excavation and Site Protection”</i> , ICCROM, Roma, 1986, p. 1-9.

1

2a

2b

3a

3b

4a

4b

Pl. I. Vârf din fildeș: 1. Înainte de prima intervenție de restaurare; 2a-b. După intervenția de restaurare din anul 2004; 3a-b. Înainte de cea de-a doua intervenție de restaurare (imagini față/verso); 4a-b. După cea de-a doua intervenție de restaurare

**The Restoration of an Ivory Point Discovered in the Year 2004
at Piatra Neamț – *Poiana Cireșului*, Neamț County**

Abstract

Discovered during archaeological researches from 2004, at Piatra-Neamț – *Poiana Cireșului*, Neamț County, the ivory point takes part from the category of mobile art attributed to epigravittian period and belonging to fauna collection of Valahia University from Târgoviște, Faculty of Humanistic Sciences, under coordination of Mr. Marin Cârțumaru, professor at Valahia University from Târgoviște.

List of Illustrations

Pl. I. The ivory point: 1. before the first intervention of restoration; 2a-b. The ivory point after the restoration during 2004; 3a-b. The ivory point before the second intervention of restoration (front and back side images); 4a-b. The ivory point after the second intervention of restoration